

LANDSCHAPSTEKENING KUNSTEN - GENT 2021

INHOUD

DE LANDSCHAPSTEKENING: analyse, inspiratie en actie	2
1. Cijfers en beleid	3
1.1 Cijfers om in te kaderen	3
1.2 Beleidsprioriteiten	13
1.2.1 De prioriteiten van de Vlaamse Overheid	13
1.2.2 De prioriteiten van de Stad Gent	14
1.2.3 De prioriteit van iedereen: COVID-19	15
1.3 Verdiepen in meer informatie?	17
1.4 Van cijfers naar dataplatform	18
1.4.1 Data als basis voor een duurzaam, meetbaar beleid	18
1.4.2 Dataplatform Creatief Gent	18
2. Verbinding en samenwerking Gentse Kunstensector op volle kracht	19
2.1 2015-2021	19
2.2 Gents Kunstenoverleg	19
2.3 Verder uit te bouwen toekomstige samenwerkingen	20
2.4 Een verenigde cultuursector drijft op de kracht van haar subsectoren	21
3. Kritieke basisvoorwaarden voor toekomstige kwaliteitsvolle artistieke (samen)werkingen	22
3.1 Divers en inclusief	23
3.1.1 Focus Culturele diversiteit en inclusie	23
2015 - 2020: DE INSPANNINGEN VAN DE DIVERSITEITSWERF	23
DIG: DIVERSITEIT EN INCLUSIE GENT VANAF 2020 - ...	26
TOOLKIT: collectief engagement, reflectietool, checklist en DIGGERS-traject	28
3.1.2 Focus Kinderen en Jongeren	30
3.2 Ecologisch duurzaam	32
3.2.1 Duurzaamheid in actie in de Gentse kunstensector	32
3.2.2 Basisprincipes rond duurzaamheid	34
3.2.3 Uitdagingen voor de volgende jaren	35
3.3 Zorgzaam en weerbaar	38
3.3.1 Trends die gaten (blijven) slaan in ons ecosysteem kunsten	38
3.3.2 Uitdagingen voor een solide Gents Kunstenlandschap	39
4. Ruimte om te maken, tonen en delen	42
4.1 Maken, tonen en delen	43
4.1.1 Nood aan ruimte om te maken	43
4.1.2 Nood aan ruimte om te tonen	45
4.1.3 Ruimtedeling	46
4.2 Buitengewone werven	46
4.3 Stenen, tussenruimte en tijdelijke invullingen	47
4.4 Culturele ruimte binnen bredere contexten	48
4.5 Hyperlokaal als humus voor internationaal	49
4.6 Gent stretchen en hertekenen	49
5. Kunstenlandschap van de toekomst: collectief en permanent onderhoud, rijke oogst behouden en wildgroei stimuleren.	51

3. Kritieke basisvoorwaarden voor toekomstige kwaliteitsvolle artistieke (samen)werkingen

De focus verschuift in deze sectorbrede landschapstekening van de eerdere vraag van enkele jaren geleden “of we bereid zijn” in Gent om vanuit onze artistieke praktijken samen te werken, te verbinden, uit te wisselen en te delen met elkaar (dat blijkt meer dan ooit het geval). Naar: *de kritieke basisvoorwaarden die we collectief moeten erkennen om onze (samen)werkingen steeds kwaliteitsvoller - en vooral futureproof te maken.*

Dan komen we vanzelfsprekend de grote en bekende thema's tegen, die al langer op de agenda staan, waar we al stappen in gezet hebben - maar waarbij we de volgende jaren, collectief, ambitieuze doorbraken willen en moeten realiseren:

Een toekomstbestendige Gentse cultuursector is noodzakelijkerwijs:

(1) divers en inclusief, (2) ecologisch duurzaam en (3) zorgzaam en weerbaar.

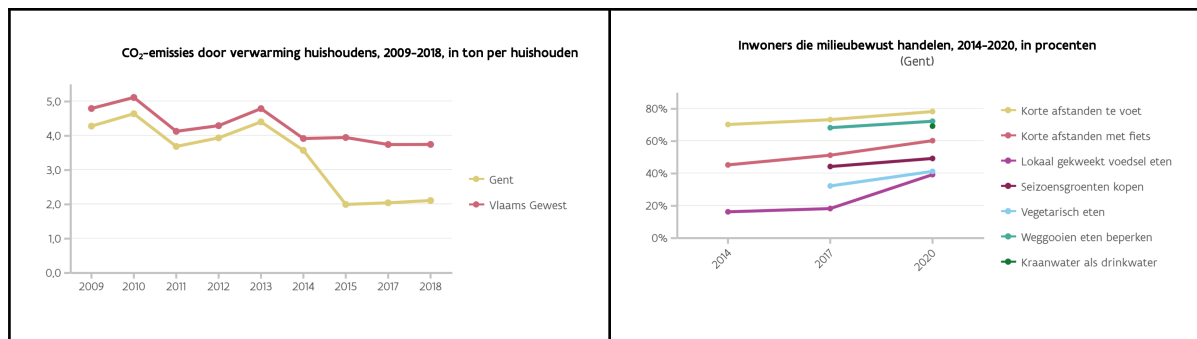
3.2 Ecologisch duurzaam

1 december 2014: vanop het podium van de Gentse Vooruit wordt de Klimaatzaak gelanceerd, een rechtszaak tegen de vier Belgische overheden die voor klimaat bevoegd zijn - met de boodschap om hun verplichtingen na te komen. Rond die tijd wordt in Gent aan de vorige landschapstekening kunsten gewerkt, waarin Greentrack terecht belicht wordt als succesvol voorbeeld van onderlinge samenwerking tussen culturele organisaties op het vlak van duurzaamheid. Op dit moment zijn er een 56-tal cultuurorganisaties lid van dit netwerk - dat in Gent ontstaan is en als model ook in andere steden opgericht werd.

Meer dan 6 jaar (!) later komt de langverwachte Klimaatzaak op 16 maart 2021 eindelijk voor de rechtbank, in een proces dat tien dagen gaat duren. Het is in die maand dat we in de derde ronde van deze landschapstekening "duurzaamheid" in het vizier namen, in samenwerking met Greentrack.

3 maanden daarna, op 17 juni 2021 wint de Klimaatzaak: de Belgische overheden worden collectief veroordeeld voor hun nalatige klimaatbeleid. De rechters oordelen dat het Belgische klimaatbeleid zo ondermaats is dat het de wettelijke zorgplicht en de mensenrechten schendt.

Uit de recentste Stadsmonitor die ook midden juni 2021 wordt gepubliceerd, blijkt o.a. dat Gentenaars milieubewuster handelen dan in 2017 - en op verschillende vlakken milieubewuster t.o.v. het Vlaams gemiddelde. Gentenaars verwarmen energiezuiniger, eten vaker vegetarisch en lokaal voedsel, doen kortere afstanden sneller te voet of met de fiets.



Bron: Stadsmonitor 2021, Gent

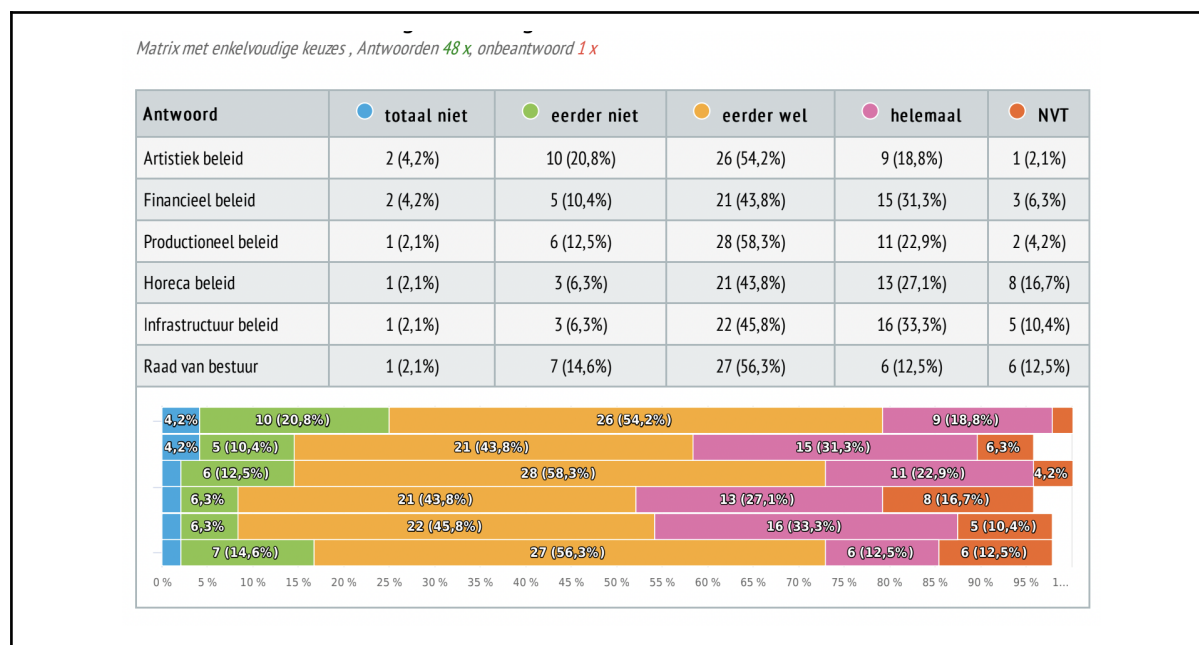
Ook uit onze bevraging i.s.m. Greentrack bij de Gentse cultuursector - klinken hoopvolle geluiden.

3.2.1 Duurzaamheid in actie in de Gentse kunstensector

Aan deze enquête participeerden 50 collega's uit de Gentse cultuursector en met 25 van hen werkten we door op een aantal inzichten tijdens een online werksessie. Wat gebeurde er op vlak van ecologische duurzaamheid sinds het begin van de nieuwe structurele Vlaamse subsidieronde?

DUURZAAM BELEID

Duurzaamheidsdenken blijkt bij de respondenten door te dringen tot **alle beleidsniveaus** van de eigen werking: artistiek, financieel, productieel, horeca, infrastructuur, raad van bestuur. 50% legt expliciete **doelen** vast, 30% is het van plan en 20% vindt voorlopig geen prioriteit. 1/3 van de deelnemers monitort ecologische impact. 2/3 gaat niet met gegevens aan de slag of beschikt er niet zelf over.



Bron: Enquête Landschapstekening 2021

STEEDS DUURZAMERE PRAKTIJKEN

Bijna 60% slaagde erin de eigen culturele praktijk of organisatie duurzamer te maken, 1/3 daarvan zelfs meer dan verwacht. De anderen geven aan dat het een geleidelijk traject is, in onderzoek, met ups and downs, of dat ze nog niet lang bestaan. Enkelen hebben hier geen zicht op.

AANDACHT VOOR DUURZAAMHEID IN CONCRETE ACTIES OMGEZET

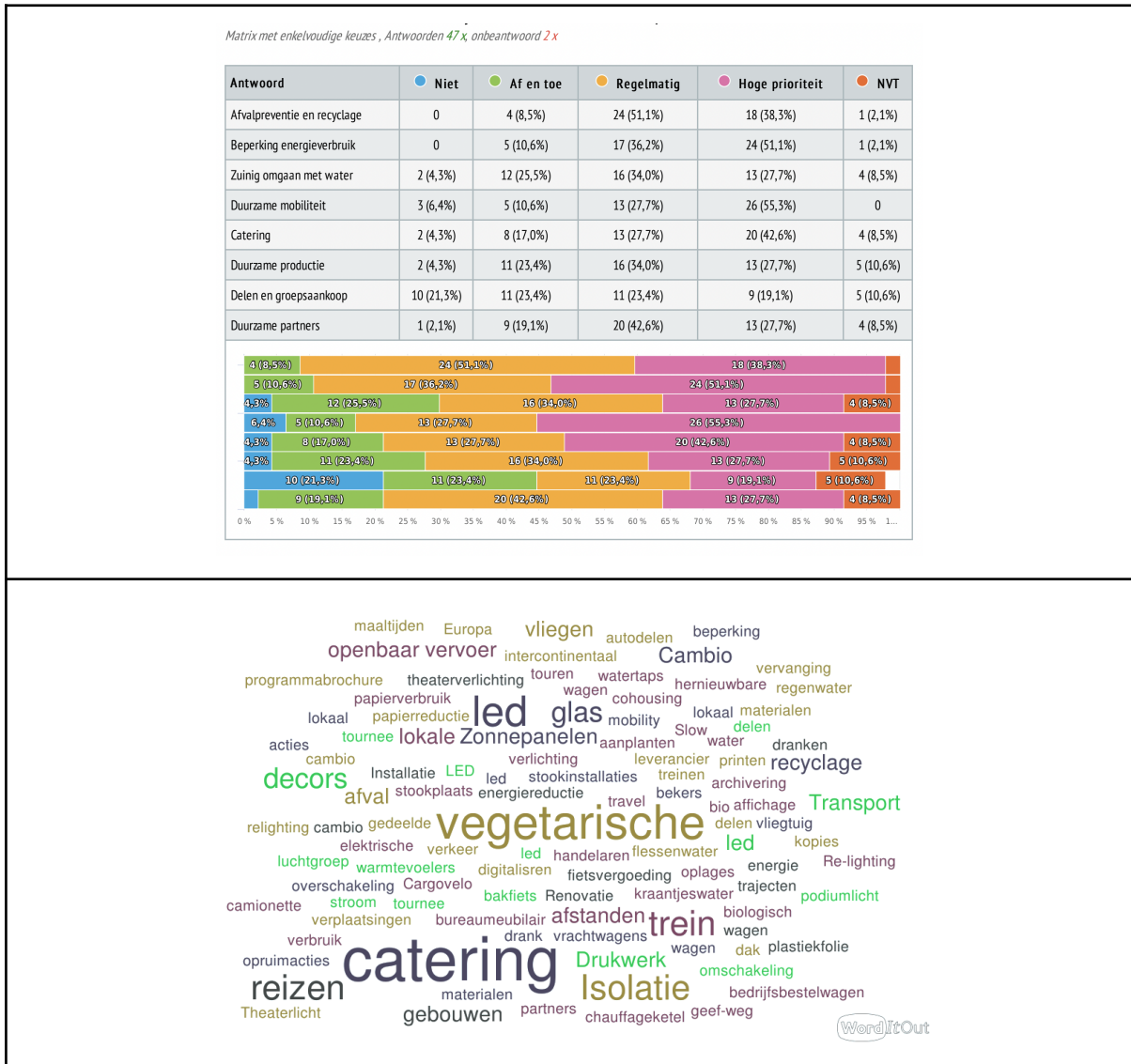
Deelnemers van de bevraging zijn sinds 2017 **regelmatig en/of met hoge prioriteit aan de slag** met mitigatie-acties op vlak van afvalpreventie/recyclage, beperking energieverbruik, zuinig omgaan met water, duurzame mobiliteit, catering, duurzame productie.

Bijna 50% schakelde de voorbije jaren over op volledig **groene stroom** of zette hier grote stappen in. 14% zette alvast eerste stappen, bijna 17% schakelde niet over. De rest heeft hier te weinig zicht op.

Na een recente oproep van de Dienst Milieu en Klimaat van Stad Gent voor het installeren van **zonnepanelen**, hebben al 6 leden van Greentrack zich geïnteresseerd gemeld. Er wordt momenteel door de dienst onderzocht hoe op elke individuele case ingegaan kan worden. In de praktijk komen de initiatiefnemers hindernissen tegen: wat zijn de opties op het dak, afstemming via Sogent, erfgoedvoorschriften. Er wordt ook een mobiel installatieconcept verkend om bv. bij tijdelijke ruimtes of ateliergebruik, de zonnepanelen achteraf gemakkelijk elders te kunnen installeren. Als cultuursector kunnen we een belangrijke bijdrage leveren in de klimaatdoelstellingen van de stad wat zonnepanelen betreft - want met zonnepanelen op de daken van het Gents patrimonium alleen, lijken de vooropgestelde klimaatdoelen onhaalbaar.

Er wordt gesignaleerd dat we op dit moment als sector en als stad nog kansen laten liggen wat betreft **delen en groepsaankoop**.

Uit de enquête blijkt ten slotte dat **klimaatadaptatie** als thema nog te onbekend is en niet concreet genoeg leeft bij veel respondenten. Dat blijkt ook uit de mogelijke toekomstige acties die naar voor worden geschoven. Die situeren zich voornamelijk op het terrein van klimaatmitigatie.



Bron: Enquête Landschapstekening 2021

3.2.2 Basisprincipes rond duurzaamheid

Gepolst naar de basisprincipes rond duurzaamheid die we de komende jaren voor ogen moeten blijven houden, antwoorden Eva Peeters en Nathalie Decoene van Greentrack met deze wezenlijke vragen die we ons als cultuurorganisaties moeten blijven stellen:

- 1. Wat is het dat onze werking of organisatie hier in deze gemeenschap absoluut wil brengen/toevoegen?*
- 2. Hoe kunnen we dat doen op een manier die absoluut, radicaal in evenwicht is met alle leven op deze planeet?*

Op het vlak van **mitigatie** (impact verlagen) zijn de drie meest impactvolle acties die je daarbij als individu kan nemen:

- minder verbruiken, en daarbij je infrastructuur radicaal energiezuiniger maken
- zich minder en duurzaam verplaatsen
- gebruik van vlees en melkproducten stoppen of drastisch verminderen.

Als organisatie kun je dit zoveel mogelijk proberen te integreren in de eigen werking - en je kan dat ook uitdragen naar je publiek en participanten en hen proberen te inspireren tot individuele actie.

Klimaatverandering is daarnaast niet meer tegen te houden en dus zullen we de volgende jaren ook (en meer dan we nu doen) over **adaptatie** nadenken. Je kan nog zo hard mogelijk werken aan energiezuiniger leven en werken, je impact zo hard mogelijk verlagen - we zullen ons daarnaast ook moeten aanpassen. Hoe beter je kan inschatten waar we voor staan, hoe meer je daar nu al rekening mee kan houden. Hoe anticiperen we op toekomstige hitte, droogte (en de secundaire gevolgen daarvan: voeding, infrastructuur die faalt, transportproblemen, grondstoftekorten, migratie), extreme wateroverlast,...

Beide sporen, mitigatie en adaptatie, moeten de komende jaren geïntegreerd uitgewerkt worden in de klimaatplannen van onze organisaties, sectoren en stad. In de tools die gekoppeld zijn aan deze landschapstekening, verwijzen we in dat verband ook naar de actieplantoel die Greentrack hiervoor aanbiedt.

De vraag stelt zich de komende jaren ook hoe Greentrack zich verder zal verhouden tot het Gents Kunstenoverleg, is het zinvol om deze netwerken naast elkaar te laten functioneren? In de praktijk komen de leden van Greentrack elkaar ook tegen in het GKO. Op vlak van krachtenbundeling, samenhang richting andere werkgroepen en afstemming met sector en beleid rond dit prioritaire thema, zou een intensere samenwerking of zelfs integratie binnen het GKO onderzocht kunnen worden.

3.2.3 Uitdagingen voor de volgende jaren

Binnen de participatieve ronde van de landschapstekening rond duurzaamheid polsten we bij de deelnemers ook naar concrete uitdagingen die we als cultuursector in Gent de komende jaren zouden moeten aangaan.

1. KLIMAATNEUTRAAL 2030?

De ambitie moet volgens de deelnemers zijn: zoveel mogelijk inzetten op minder energieverbruik, op hernieuwbare energie, hernieuwbare bronnen. Volop gaan voor "111% groene energie" en maximum waterrecyclage, maximum gebruik van duurzame materialen. Een ecologisch beleid voeren op micro, meso en macro niveau - van ecologische voeding in de kantine of cateringtafel tot duurzaam materiaalgebruik bij decor, kostuums, belichting. En daarbij ook de kleine (symbolische) dingen niet uit het oog verliezen (tapwater i.p.v. flessenwater, fietsherstellingen aanbieden tijdens een voorstelling/concert, met green riders werken voor artiesten en deze bij bookers verspreiden,...).

Meer nog: opvallend vaak wordt voorgesteld om als cultuursector in Gent de ambitie te durven hebben om al klimaatneutraal te kunnen werken tegen 2030 — 20 jaar vroeger dan wat Stad Gent voor zichzelf vooropstelt in haar klimaatplan. Volledig CO2-neutrale culturele praktijken dus, met zero-waste energie van het gebouw (water, warmtepomp, zonnepanelen, verwarming via rioleringsnet). Waarom niet full force gaan, wordt gesuggereerd: sectorbreed zonnepanelen installeren, een bos aanplanten, reststromen (zoals decor, bouwmaterialen,...) vanuit theater, musea, events doorgeven aan collectieven. .een “culturele” windmolen kopen en ter beschikking stellen van artistieke praktijken.

Hoe vertalen we zo’n ambitie naar een roadmap van 10 jaar? En hoe breng je dit als artistieke werking in de praktijk? Kun je klimaatneutraliteit bereiken zonder artistieke compromissen te doen? En slagen we erin om op de twee grote prioriteiten infrastructuur en mobiliteit/transport op korte termijn voldoende grote doorbraken te realiseren?

2. INFRASTRUCTUUR

Op weg naar een klimaatneutrale cultuursector botsen we immers overduidelijk op infrastructurale uitdagingen. Iemand verwoordt het als volgt: “Je hebt niet altijd zeggenschap over het gebouw waarin je werkt. Je kan dan als organisatie wel projecten verzinnen over duurzaamheid - maar die vervolgens moeten realiseren in een gebouw dat niet dubbelbeglaasd is...” Dat is niet vol te houden. Het toekomstperspectief lijkt nochtans duidelijk: we willen klimaatneutrale podia, musea en depots met vooral passieve vormen van klimaatbeheer, artistieke werkruimtes in passieve gebouwen.

Zo’n doelstelling behalen, dwingt ongetwijfeld om prioriteiten te stellen en moeilijke keuzes te maken: in welke bestaande culturele infrastructuur investeer je grondig om een duurzame toekomst mogelijk te maken? En welke gebouwen kun je beter achterlaten... omdat het onbegonnen werk is? In het licht van de vele culturele infrastructuurnoden (zie verder) wordt dit een complex vraagstuk: zijn we bereid bv. culturele ruimtes binnen het patrimonium van de stad op te geven als we inschatten dat het onrealistisch is om daar een klimaatneutrale artistieke werking te realiseren? Willen we dat klimaatneutraliteit een voorwaarde wordt voor bv. het invullen van toekomstige tijdelijke ruimtes - en hoe moeten we dat werkbaar maken?

3. MOBILITEIT: (internationaal) touren en transport

Er is al langer de vraag of de mens zijn (goedkope) reishonger kan blijven stillen zoals dat de laatste decennia is gegaan. Dat gaat natuurlijk over toerisme, globale economie en migratie in al zijn vormen, maar ook over internationale tournees en spreiding van de kunst die hier gemaakt wordt. Gent kent net als Vlaanderen nogal wat artiesten, gezelschappen en organisaties die voor de pandemie een bijzonder groot deel van zijn publiek in het buitenland vond. Hoe gaat zich dat na een jaar stilstand herstellen?

Naast een urgente ecologische vraag is er met de pandemie nog een bijkomende pijn bijgekomen: al dat reizen komt virussen goed uit. Het heeft een bijkomende laag voorzorgsmaatregelen met zich meegebracht die van de spreiding van voorstellingen, concerten en projecten een medisch-logistieke karavaan dreigt te maken. (Verre) reizen en lange tournees of opnames in het buitenland worden daardoor minder evident, meer tijd- en geldverslindend en dreigen zo ook een budgettair probleem te worden in de toekomst.

Welke pistes zien we vanuit de sector? Uitsluitend intercontinentaal vliegen en ook dit zoveel mogelijk beperken. Als er echt moet gevlogen worden, een minimaal aantal voorstellingen of locaties kunnen voorleggen. Zorgen voor speciale subsidies die (vaak duurdere) treinreizen bekostigen. Elektrisch transport voorzien. Camionette en minibus op zonne-energie. Maar ook: afstappen van het model waarbij producties en een hele entourage de wereld rondreizen. En bv. voorstellingen maken

die geconcipieerd worden op één plek - en dan herdacht en hermaakt worden in samenwerking met lokale artiesten en medewerkers. Een prikkelend uitgangspunt om verder te onderzoeken: voorstellingen maken die (ook internationale) uitstraling blijven hebben - maar die niet reizen zoals we dit vandaag kennen.

4. MOBILITEIT: publiek

Wat betreft duurzame mobiliteit van het cultuurpubliek, leeft de ambitie in Gent om vanuit de kunstensector innovatieve pistes te onderzoeken in samenwerking met het openbaar vervoer. Kunnen we stadsbreed combitickets NMBS/De Lijn aanbieden aan gereduceerde prijzen - hierbij aanknopen bij eerdere gesprekken die De Lijn en Stad Gent in het verleden hierover hadden. Uitbreiden van het aanbod na 22u zou ook wonderen doen, zo kunnen we publiek van buiten Gent engageren om in onze stad op een duurzame manier aan cultuurbeleving te doen.

5. MAATSCHAPPELIJKE ROL

“Cultuur is bij uitstek geschikt om mensen bewust te maken van duurzaamheid en hun rol daarin. Juist door haar andere manier van communiceren dan gebruikelijk is, kan ze met haar creativiteit mensen raken en meekrijgen”. Aan het woord is Jacqueline Cramer, in de epiloog van Boekman 127 (zomer 2021) over cultuur en duurzaamheid. Samen met andere auteurs benadrukt ze in het nummer dat de cultuursector een belangrijker rol zou kunnen spelen in het bestrijden van de milieucrisis dan we zelf misschien denken.

Deze stem klinkt ook in het traject van de landschapstekening. Is het niet aan ons, wordt geopperd, om de nood aan duurzaamheid naar buiten te dragen - want de politiek slaagt er niet in om de maatschappelijk bewustwording rond klimaatverandering echt te doen kantelen. Een groot deel van de samenleving ligt hier nog niet wakker van. Hoe kunnen we het tij helpen keren vanuit cultuur, ons engagement nog meer laten blijken, gedragsverandering uitlokken vanuit onze artistieke kracht — inspirerender en motiverender dan het brengen van een louter moralistische boodschap.

6. ECOLOGISCHE & SOCIAAL-INCLUSIEVE DUURZAAMHEID

Tot slot wordt veelvuldig benadrukt dat een toekomstige aanpak rond ecologische duurzaamheid nog sterker vervlochten moet zijn met de ambities rond sociaal-inclusieve duurzaamheid. Artistieke werkingen zullen ecologisch verantwoord zijn, maar ook sociaal duurzaam. “Ecologisch bewustzijn mag geen middenklasse issue blijven,” laat een deelnemer optekenen, “vanuit een geprivilegeerde positie is dit vandaag te sterk gelinkt met kennis en geld.” De duurzaamheid waar we als cultuursector naar willen streven moet rechtvaardig, solidair en betaalbaar zijn. En het proces ernaartoe moet zo inclusief mogelijk verlopen.

TOOLS:

- [SNELLE CHECKLIST DUURZAME EVENTS](#) (Greentrack)
- [ACTIEPLANTOOL](#) (Greentrack)
- [REFLECTIEBOEKJE POST-COVID](#) (Greentrack) - NED/ENG
- [KLIMAATADAPTATIE IN CULTUURHUIZEN](#) (Greentrack) - ENG
- [WERKEN MET EMBEDDED ARTISTS](#) (Greentrack) - ENG

3.3 Zorgzaam en weerbaar

3.3.1 Trends die gaten (blijven) slaan in ons ecosysteem kunsten

We signaleren, geholpen door experts bij Kunstenpunt, Boekman Stichting en andere bronnen in de EU en daarbuiten, een aantal evoluties die druk uitoefenen op het systeem van onze kunstensector. De COVID-pandemie heeft (afhankelijk van de bron) een aantal van die trends verhevigd, vertraagd of van tafel geveegd, zorgt voor grote trendbreuk of “verandert just niks”... Eender hoe levert het stof tot nadenken op micro- en macroniveau.

1. KUNSTENAAR IN PRECAIR LANDSCHAP (2021 – olie op vuur)

Er is al heel wat inkt gevloeid over de preciaire positie van de kunstenaar, in Vlaanderen en elders. De hang naar professionalisering in de culturele en kunstensector de afgelopen 30 jaar heeft de aandacht verlegd van de kunstenaars naar de structuren en organisaties die in al hun ijver dominant, onomkeerbaar en centraal zijn gaan staan in het landschap waar kunstenaars zich ophouden. Het heeft niet zelden voor de paradoxale situatie gezorgd dat de artiest de enige was/is die niet betaald wordt. Er worden de laatste paar jaar manhaftige pogingen ondernomen om daar iets aan te veranderen, maar het systeem is stug, artiest is nog altijd niet echt een beroep en de pogingen om daar verandering in te brengen (artiestenstatuut, fair pay & fair practice...) stuiten op politieke onwil, een mank begrip van het probleem en goede intenties die niet gefinancierd raken. De dwingende vraag aan de grote(re) huizen en organisaties om individuele artiesten te faciliteren, ook in het vernieuwde kunstendecreet, is niet gevoed door veldkennis en gaat uit van voldoende tijd, geld en ruimte bij die huizen en organisaties, die nu al aangeven dat de grens bereikt is zonder extra middelen. Middelen die vervolgens riskeren om vooral in het versterken of overeind houden van de structuren te worden gestopt.

2. HET MATTHEUS EFFECT & WINNER TAKES ALL

Wie heeft zal krijgen... zo kunnen we kort door de bocht de trend omschrijven waarbij de grootste machthebbers, landen, bedrijven, organisaties, winners... standaard meer voordeel halen uit gebeurtenissen, beleid, keuzes of andere calamiteiten. De trend was al merkbaar, maar is nog verhevigd door (in willekeurige volgorde) de pandemie, digitalisering, polarisering en de gaten in het heersende denken over macht, markt en economie als motor van de samenleving. Het zorgt wereldwijd voor een toenemende druk op het middenveld, kleine bedrijven, organisaties en bewegingen in alle segmenten van de samenleving en het isoleert individuele burgers in afhankelijkheid van steeds groter wordende structuren en monopolies. Vertaald naar de kunsten betekent dat ook in Vlaanderen dat steeds meer gewicht, budget en verantwoordelijkheid komt te liggen bij grote spelers die steeds afhankelijker worden van een subsidiërende overheid om hun eigen structuur te voeden terwijl ze steeds meer verantwoordelijkheid krijgen toegeschoven voor individuele kunstenaars en het middenveld uitgedund wordt wegens niet groot of excellent genoeg.

3. DE ROL VAN DE OVERHEID & DE INSTRUMENTALISERING VAN CULTUUR

We leven in een tijd van een zich terugtrekkende overheid. Onder invloed van de (neo)liberale gedachte dat een kleine overheid een goeie overheid is, is in veel landen het overheidsapparaat in al zijn geledingen de jongste twee decennia afgebouwd, enerzijds gedreven door efficiëntiehonger en de roep om digitalisering die drastische wijzigingen in het overheidsbeleid nodig hadden, anderzijds door een besparingsdrift die niet altijd in evenwicht bleef met de nood aan een goed draaiende administratie, zorg, onderwijs etc... en de niet altijd ingevulde hoop dat veel van wat de overheid

doet beter, efficiënter kan gedaan worden door privatisering. Het bleek vooral goedkoper en dikwijls minder waar voor je geld.

Tegelijk werden heel wat sectoren en het bijhorende middenveld aangesproken om bij te springen waar de overheid tekort schoot, geen tijd voor had, faalde of niet wist wat aan te vangen met maatschappelijke thema's als ecologie, gelijkheid, diversiteit, integratie, inclusie, armoede....

Dat werd o.a. in Vlaanderen in het gesubsidieerde veld vertaald in prioriteiten die dikwijls weinig te maken hadden met het doel en de skills van de sectoren of organisaties, daar stond ook zelden een solide financiering tegenover en de prioriteiten hingen heel erg af van de korte termijn visie van deze of gene politiek verantwoordelijke.

De pandemie heeft verschillende cruciale sectoren met de neus op de feiten en de cijfers gedrukt. Hier en daar doken zelf economen op die tot de constatering kwamen dat men misschien te diep had gesneden.

4. DE LOGICA VAN DE MARKT OF DE LOGICA VAN DE SAMENLEVING?

“Voor alles is een markt” is een van de mantra's van een vrije markteconomie zoals die afgelopen decennia beleden werd. Tegelijk is alles ook een markt geworden en heerst nu ook de marktlogica in sectoren waar het algemeen belang zou moeten spelen (onderwijs, zorg, cultuur, vrije tijd...) en waar een overheid voor al zijn burgers een valabel aanbod zou moeten bieden. Het heeft tot professionalisering geleid, maar evengoed is welzijn ingeruild voor winst. Die verzakelijking van deze sectoren heeft naast een aantal evidente voordelen (efficiëntiewinst) ook het forse nadeel gebaard dat men van “marktfalen” spreekt, alsof de overheid dan maar uit armoede subsidies moet leveren om de sectoren overeind te houden die dat uit zichzelf niet kunnen. Ze worden ook wel de zachte sectoren genoemd, waar weinig harde winst te boeken valt. De pandemie heeft er wel voor gezorgd dat een aantal van die zachte sectoren plots cruciaal bleken voor het maatschappelijk weefsel. Het schept kansen voor die zachte sectoren om weer hun rechtmatige plaats op te eisen in de samenleving als essentieel voor de samenleving. Als overheden er in slagen hun prioriteiten te verleggen naar wat echt essentieel is voor de samenleving, dan kunnen ook kunst en cultuur weer zijn maatschappelijk rol spelen vanuit hun eigenheid, niet vanuit een opgelegde instrumentalisering van een falende overheid.

3.3.2 Uitdagingen voor een solide Gents Kunstenlandschap

Als we bovenstaande trends vertalen naar de Gentse situatie, dan komen we - gevoed door de input en gesprekken van deelnemers aan het traject landschapstekening - op een aantal cruciale uitdagingen uit. Deze zullen mee bepalen of het Gents Kunstenlandschap zich in de toekomst solide en voldoende weerbaar kan ontwikkelen - en dit op een duurzame, zorgzame wijze.

1. GROOT EN KLEIN

Grote huizen en spelers in het kunstenveld worden door de Vlaamse overheid beladen (sommigen zeggen overladen) met taken en één daarvan is de zorg voor individuele artiesten en opkomend talent. Het brengt die organisaties nu al regelmatig in een moeilijke positie tussen wat ze aankunnen, wat verwacht wordt en wat ze willen doen en dat zal met het nieuwe kunstendecreet niet minder worden. Ook uit de gesprekken rond de landschapstekening blijken expliciete verwachtingen aan het adres van de “grotere huizen / instituten / cultuurtempels / instellingen” om hun rol als *host* ten volle op te nemen. Door fysieke ruimte te maken voor kleinere, kwetsbare initiatieven - ook in de programmatie.

Iedereen beseft dat er al best veel inspanningen gebeuren en dat het volume vragen dat vandaag bij grote presentatiehuizen binnenkomt, zeer groot is. Sommigen geven aan dat de wil om hier nog grotere stappen in te zetten echt wel aanwezig is in Gent. Anderen wijzen toch ook op een mentaliteitswijziging die zich nog echt moet voltrekken bij grote huizen - t.a.v. kwetsbare, kleine spelers, collectieven, individuele kunstenaars. Het lijkt verstandig om als Gentse sector en overheid op tijd transparante en realistische verwachtingen en standpunten in te nemen over deze (solidariteits)kwesities die de komende jaren wellicht steeds scherper zullen spelen tussen "groot en klein".

2. FAIR PRACTICE

De coronabevraging van Gents Kunstenoverleg bij kunstenaars en cultuurwerkers legde het belang van Fair Practice in de kunsten nog maar eens pijnlijk bloot. Ook bewegingen als State of the Arts leggen de vinger op de wonde. Hoe voeren we hier de komende jaren als sector en stad samen beleid over? Wat is het Gentse antwoord op de Fair Practice principes (juistisjuist.be) van OKO? Hoe trekken we faire praktijken ook door op vlak van werken met vrijwilligers of het opnemen van engagement in bv. werkgroepen van het GKO?

3. OPEN EN TRANSPARANT

Gents Kunstenoverleg stelt zich als netwerkstructuur heel open en transparant op. Er zijn geen geheimen, er zijn geen lidkaarten nodig om aan de Grote Vergadering of aan een werkgroep deel te nemen. En iedereen kan een nieuwe actiegroep voorstellen. Engagements binnen het Petit Comité of dagelijks bestuur zijn niet voor het leven - er wordt gezorgd voor voldoende representativiteit, wissels en vernieuwing. Dit valt alleen maar toe te juichen en deze aanpak ligt mee aan de basis van de positieve impact die het netwerk sinds de opstart genereert. Maar er duiken in de praktijk ook al eens frustraties op - en hier moet GKO alert voor blijven en aan werken. Hoe transparant en toegankelijk is het netwerk voor buitenstaanders of nieuwkomers echt? Is het mogelijk om met een licht engagement of kleine tijdsbesteding toch op de hoogte te blijven van het reilen en zeilen in het kunstenoverleg? Hoe ben je zeker dat je betrokken wordt op de juiste momenten? Hoe verloopt de informatiedoorstroming, waar en door wie worden cruciale beslissingen genomen en gebeurt dat voldoende transparant en representatief? Een open, dynamische en informele netwerkstructuur zoals GKO is fragieler en vraagt wellicht meer permanente zorg, aandacht en afstemming dan een formele, gesloten structuur. Hoe kan het kunstenoverleg in Gent daarbij snel en vol energie blijven schakelen in de actie als het moet - maar ook vertragen en bijsturen als het nodig is. Om te zien of iedereen mee is en om blinde vlekken op tijd op te sporen.

4. STAD EN SECTOR SAMEN STERKER

Kunstensector en stad hebben elkaar de komende jaren meer dan ooit nodig. Intense en constructieve afstemming en samenwerking zullen essentieel blijken. Wat betekent "beleidsparticipatie" op vlak van cultuur? Kan beleidsparticipatie nog vlotter en met meer wisselwerking gebeuren dan in de sector vandaag soms ervaren wordt? Hoe kunnen cultuurdienst en sector verder naar elkaar toegroeien?

5. ZACHTHEID EN NUANCE

Het valt op dat er binnen de verschillende grote uitdagingen (diversiteit en inclusie, duurzaamheid en

zorgzaam/weerbaar) oproepen gedaan worden om zich als sector bewuster te zijn van de noodzaak aan safe spaces. Een veilige omgeving om zichzelf te kunnen zijn, om eerlijk in gesprek te gaan met elkaar, feedback te kunnen geven en krijgen. Om de verbinding met elkaar te blijven zien in de manier waarop we dagelijks met elkaar communiceren, om zachtheid, mildheid, nuance en positiviteit de komende 10 jaar te laten zegevieren in onze eigen en gedeelde artistieke praktijken.

TOOLS:

- Fair Practice principes en tools: www.juistisjuist.be (OKO)

4. Ruimte om te maken, tonen en delen

Al sinds het prille begin van het Gentse Kunstenoverleg (GKO), blijkt “ruimte voor kunstenaars” hoog op de agenda te staan. Het resulteerde in verschillende actiegroepen rond culturele ruimte in onze stad en het oprichten van een permanente werkgroep binnen het GKO. Die komt regelmatig samen, overlegt op vaste basis met de Gentse Stadsbouwmeester en houdt contact met de werkgroep “tijdelijke invulling” binnen de Cultuurraad.

Bovendien staan er heel wat boeiende culturele infrastructuurplannen op stapel in Gent – en ook de Stad lijkt nadrukkelijk te willen blijven inzetten op dit thema:

We willen van Gent een vrijplaats maken waar kunstenaars en creatievelingen alle ruimte en ondersteuning vinden om te creëren. Kunst moet de politiek en de maatschappij blijven uitdagen. Zowel artistieke creatieplekken als makers en presentatieplekken verdienen onze steun.

(Uit: Ambitie en durf voor Gent - Bestuursakkoord 2019-2024)

Er is in een stad even zoveel en even zo diverse culturele infrastructuur nodig als er culturele disciplines zijn. Er is ook nood aan ‘witruimte’ die ad hoc werk en/of toekomstige ontwikkelingen toelaat. Culturele infrastructuur is een conditio sine qua non voor een rijk cultuurleven. Gent scoort in het algemeen niet slecht op het vlak van culturele infrastructuur... Culturele infrastructuur in Gent betekent: podiumkunsten-infrastructuur, museale/erfgoed infrastructuur, infrastructuur voor de beeldende kunsten en tijdelijke invullingen voor projectmatig onderzoek, experiment, ontwikkeling.

(Uit: Cultuur – het verbindende DNA - Beleidsnota Cultuur van de stad).

Ruimte, het gebrek daaraan en hoe daarmee om te gaan is een hot topic in veel steden in Vlaanderen en ver daarbuiten. Steden groeien en vervullen steeds meer functies voor bewoners van de stad en regio. Leefbaarheid, ecologie en duurzaamheid leggen een claim op ontwikkelingen van inbreiding en uitbreiding. De publieke ruimte (de commons) wordt steeds meer geprivatiseerd, uitgebaat en ingezet voor commerciële doeleinden en stadsontwikkeling wordt steeds meer een proces van verdringing, gentrificatie en winstoptimalisatie. Veel (startende) kunstenaars en creatieve ondernemers - mensen die waarde toevoegen en de stad aantrekkelijk maken - vinden steeds moeilijker een plek in de stad. Artiesten en kunstorganisaties die vroeger gretig en zonder veel formaliteiten gebruik konden maken van leegstand om die als vrijplaats te gebruiken, worden steeds meer geconfronteerd met geformatteerde tijdelijke invullingen, waarbij creatieve ontwikkeling een voorbode is van een high-end woon/winkel/belevingsgebeuren. Het wordt voor kunstenaars en kunstorganisaties steeds moeilijker om betaalbare, bruikbare en voldoende vrije ruimte te vinden om te werken en dat werk te presenteren.

Dat is geen Gents fenomeen. In veel Europese steden is de binnenstad onbetaalbaar en onbewoonbaar geworden. Steden als Amsterdam, Londen, Parijs of dichterbij Brugge, Leuven, Antwerpen (en Gent) zien de huizenprijzen exploderen en de overheden moeten langzaam toekijken hoe de markt zich te pletter loopt op een opbod dat niks meer te maken heeft met de leefbaarheid van de stad, maar alles met winstdrang van gigantische vastgoedbedrijven. Dat heeft invloed op de hele sfeer en leefbaarheid van de stad en zijn bewoners. Mensen worden naar de buitenwijken en de *urban sprawl* van slaapsteden/buurtten/wijken of naar het platteland gedreven, waar geen of weinig autonoom urbaan leven geïnstalleerd is, waar een huis of appartement nog betaalbaar is - maar waar het maatschappelijk weefsel niet gericht is op de autonomie van werken en leven die de binnensteden wel hebben met hun mix van diensten, werk, uitgaan, cultuur en vrije tijd.

Dat hele proces van gentrificatie, zowel voor minder gegoede gezinnen als voor tweeverdieners met jonge kinderen, zorgt ervoor dat een stad op termijn ‘vol’ is en dat de beschikbare ruimte te duur is. De witruimte, vrijhavens en creatieve rommelplekken worden weggefilterd uit het nieuwe urbane

wonen en werken — wegens te weinig rendement, esthetisch ongewenst of gewoon niet aangepast aan de utiliteitsgedachte van ontwikkelaars en planologen.

Marjoleine Maes schrijft hierover in de visietekst van de actiegroep *Ruimte voor de kunstenaar in de stad* (GKO): “er mag ook van de stad en de ontwikkelaars worden verwacht dat zij hun bijdrage leveren aan het dynamisch houden van een culturele sector. Dat kan door structureel ruimte te maken voor cultuur en werkruimte voor kunstenaars in ontwikkelingsplannen, of bij tijdelijke invullingen, door het valoriseren van de gecreeëerde meerwaarde in termen van vergoedingen, gebruikstermijnen, en eventuele verankering in de permanente invulling.”

Ook in het traject van de landschapstekening zoomden we in op *Ruimte* - niet verrassend de ronde die het meest betrokkenheid genereerde vanuit alle sectoren: een 100-tal deelnemers aan de enquête en 50 voor de focussessie. Het valt op dat de nood die daar bevestigd werd aan meer ruimte voor maken en tonen, vaak gekoppeld wordt aan mogelijke coöperatieve toekomstpistes - geheel in de lijn van de Gentse tendens rond verbinden en delen.

4.1 Maken, tonen en delen

4.1.1 Nood aan ruimte om te maken

Niet alleen in Gent, maar in veel Europese kunststeden, staat de artistieke creatieruimte nu zwaar onder druk. Een beleid dat niet stadsbreed inzet op het betaalbaar maken en houden van artistieke creatieve ruimte, duwt kunstenaars, hun artistieke producties en (inter)nationale netwerken weg naar haar eigen buitengrenzen of naar andere steden en gemeenten. Dit betekent een gevoelige verschraving voor de stad en haar maatschappelijk weefsel.

Eveneens uit verschillende bevragingen blijkt dat er een steeds nijpender gebrek is aan werkruimte voor artiesten en creatieven, ondanks de grote inspanningen die spelers in het werkveld leveren. De vragen zijn divers, maar algemeen wordt de zoektocht naar betaalbare ateliers, repetitieruimtes steeds moeilijker, zeker in het overbevraagde centrum van de stad. Ook hier lijken er kansen te liggen voor de buurten en wijken die tot nu toe niet in het vizier komen van artiesten op zoek naar werkruimte. Maar dit zonder het centrum te lossen als kunstensector, aangezien gentrificatie hier het hardst speelt. Tegelijk moet er ook nagedacht worden over het delen van ruimtes, zowel binnen als buiten de kunstensector en de ontsluiting van locaties die op langere termijn duurzame oplossingen kunnen bieden. De stad kan hier zowel een faciliterende als mediërende rol spelen door tools aan te reiken die het beheer van de ruimtes makkelijker maakt.

80% van de respondenten van onze enquête benoemt “meer ruimte voor experiment en ontwikkeling” als een prioriteit. Gevraagd in de enquête van de landschapstekening naar de belangrijkste voorwaarden voor een kwaliteitsvolle werkplek, is dit het resultaat van de poll: betaalbaarheid, ontmoetingsmogelijkheden met andere creatieven, goede uitrusting en voldoende oppervlakte. Er is een aanbod nodig zowel met korte als lange termijn - en ook wel permanente beschikbaarheid. Dicht bij openbaar vervoer sluit de top 5 af.

Verschillende actiegroepen (opgevolgd door de Werkgroep Ruimte) van het Gents Kunstenoverleg zijn hier ondertussen zelf ook al een hele tijd mee aan de slag:

1. Ruimte voor (beeldende) kunstenaars in de stad

Een minimum aan betaalbare permanente en tijdelijke werkruimtes is noodzakelijk met oog op de grote uitstroom van de kunstopleidingen en om jonge beeldende kunstenaars en initiatieven voor onze stad te behouden in de toekomst en hen de ruimte te geven voor experiment en groei. Daarbij moet omzichtig en kritisch omgesprongen worden met mechanismen als gentrificatie en om te voorkomen dat ook kunstenaars uit de stad verdreven worden. Vanuit de precare inkomenspositie van veel kunstenaars gezien is het noodzakelijk dat hier beleidsmatig op moet worden ingegrepen. “Hoe kunnen we in Gent doorgroeien naar een duurzamer en robuuster werkruimtebeleid?” is het uitgangspunt van deze actiegroep die op dit moment met een uitgewerkte visie en een werkdocument met beleidsaanbevelingen in gesprek is met de Stad om hierover de volgende jaren de handen in elkaar te slaan.

Algemeen wordt opgeroepen door de actiegroep om de verschillende beleidsdomeinen (cultuur, stadsontwikkeling, vastgoedbeleid, leegstandsbeleid, ruimtelijke ordening, tijdelijke invulling, economie etc) beter op elkaar af te stemmen en te integreren in het ontwikkelen van een transversaal werkruimtebeleid. En hierbij atelierwerkingen, de stedelijke atelierorganisatie NUCLEO en hun Vlaamse koepel UFO, kunstenaars en de kunstensector als sterke gesprekspartners te betrekken. (Zie ook het symposium van UFO in mei 2021 dat [hier](#) te herbekijken is). Een domeinoverschrijdende taskforce werkruimte kan een stadsbreed gedragen werkruimtebeleid en een strategische langetermijnvisie mogelijk maken en voeden. Het is noodzakelijk om de werkruimtenoden verder te inventariseren en de komende jaren een “ijzeren voorraad” ateliers vast te leggen (naar analogie met de Amsterdamse aanpak), met daaraan gekoppeld de noodzakelijke beleidskeuzes om deze ruimtes te ontwikkelen en een plan om het aantal constant te houden. Net omdat gentrificatie het sterkste speelt in het hart van de stad, moet in het werkruimtebeleid ook blijvend voor het centrum gekozen worden - naast het verder uitbreiden van mogelijkheden in wijken en deelgemeenten.

Meer in detail is het belangrijk om de noden voor permanent gebruik en tijdelijk gebruik uit elkaar te houden, zodat kunstenaars zich niet alleen tijdelijk vestigen in Gent, maar ook kunnen wortelen in de stad. Voor beide perspectieven werkt de actiegroep aanbevelingen uit. Hierbij is het ook van belang om verder onderzoek te voeren naar nieuwe modellen (coöperatief, cf CLT model etc) om mogelijkheden voor kunstenaars te creëren om zelfredzaam, en al dan niet in groep, ruimte voor de lange termijn te vrijwaren en zich te verankeren in de stad.

2. Repetitieruimtes voor muzikanten

Een andere actiegroep binnen de werkgroep Ruimte van GKO focust op de repetitienood van Gentse muzikanten. Democracy en VI.BE polsten, in opdracht van het Gents Kunstenoverleg en met de steun van de aanbieders van Gentse repetitieruimtes, naar de huidige stand van zaken en de gewenste situatie met betrekking tot repeteren en repetitieruimtes in Gent en deelgemeenten. 388 (!) Gentse muzikanten vulden de bevraging in. Deze resultaten worden binnenkort gedeeld, samen met een reeks aanbevelingen.

Uit de eerste conclusies van de bevraging blijkt alvast dat ongeveer de helft van de respondenten in een ruimte van een organisatie repeteert, waarover in het algemeen grote tevredenheid is. Alleen de beschikbaarheid is vaak een issue. De subsidiëring door de stad van aanbieders van repetitieruimtes

wordt essentieel bevonden. De andere helft van de respondenten repeteert thuis of bij vrienden/familie - waar er gebrek is aan oppervlakte, isolatie en binnenakoestiek.

De nood aan een online platform waar je alle beschikbare ruimtes kunt terugvinden en reserveren (zoek en boek) is groot. Het Gents Kunstenoverleg plant hiervoor een pilootproject i.s.m. Samenwerk cvba - gebruikmakend van de eerste mogelijkheden van het Gentse data-community platform voor creatieven dat in de maak is.

3. Podium: afmonteerruimtes en decoratelier

De roep naar voldoende werkruimte klinkt ook binnen de podiumkunsten - voornamelijk dan bij jonge podiumcollectieven die weliswaar terecht kunnen in de repetitieruimtes van de verschillende podiumhuizen, maar vaak toch hunkeren naar een eigen plek. Het Zalenoverleg Podium gaf samen met Minard enkele jaren geleden de opdracht om een inventaris te maken van alle mogelijke repetitieruimtes in Gent. Het valt op dat er wellicht meer ruimtes ter beschikking zijn dan algemeen geweten is, of praktisch gepuzzeld geraakt. [De inventaris is nog steeds beschikbaar](#) - maar een zoek-en-boek systeem zal ook hier het echte verschil maken in de toekomst.

De nood naar podiumrepetitieruimte is het hoogst in het geval van afmonteerplekken. Het blijkt nagenoeg onmogelijk te zijn in Gent om de laatste weken voor een première een creatie af te werken op een deftig uitgeruste scène - en dit door de presentatiedruk op de verschillende plateaus. En ook de zoektocht naar een (gedeeld?) decoratelier of werkplaats voor het zwaardere technische werk komt de laatste jaren af en toe boven drijven. Mogelijks te combineren met een vraag naar grote beeldende ateliers die voldoende technisch uitgerust zijn en een permanente nood aan stockruimte.

4.1.2 Nood aan ruimte om te tonen

Het is niet omdat de nood aan werkruimte sterk leeft binnen de Gentse kunstensector vandaag, dat er minder nood zou zijn aan presentatieruimte. Dat de druk op de zalen en presentatieplekken enorm hoog is in Gent en niet kan voldoen aan alle spelwensen en -verwachtingen, blijft ook vandaag een constante. Als we in de enquête polsen naar de tevredenheid bij de respondenten over het aanbod aan speel- en toonplekken in Gent, zien we in het algemeen positieve signalen voor podiumkunsten en muziek.

Maar het is ook precies in deze subsectoren van podium en muziek dat de laatste tijd het verlangen naar een nieuwe "grote zaal" weer opduikt. Een actiegroep binnen GKO bereidt momenteel met voorstanders hiervan een aantal denkpistes voor, los nog van de eerder vermelde geplande ruimtedossiers. Niet iedereen zit hierover in de kunstensector al op dezelfde golflengte. De vraag rond de nood van die grote polyvalente podiumzaal, blijft voor de sector (en de stad) nog steeds niet helemaal uitgeklaard (zie verder: Stenen?).

De tevredenheid van het aanbod presentatieplekken in Gent voor beeldende kunst, audiovisuele kunsten, architectuur en design is duidelijk minder in ogen van de respondenten aan onze bevraging. Nood dus aan meer tentoonstellingsruimte voor beeldende en audiovisuele kunst (zie sectorfoto) en ook cinema's scoren hoog in de nodenlijst.

Voldoende presentatieruimte in Gent voor Gentse artiesten, makers, gezelschappen en organisaties blijft eveneens een aandachtspunt voor de komende jaren. Mogelijks kan inspiratie gehaald worden

bij de manier waarop dit binnen de podiumkunsten de voorbije jaren vanuit het “zalenoverlegmodel” met een solidaire collectieve aanpak werd opgevolgd. Het principe is hier om Gentse gezelschappen zonder eigen ruimte gebruik te kunnen laten maken van de Gentse podia - ook als het podiumhuis in kwestie de productie niet in haar programmatie opneemt en hier dus ook geen uitkoopsom voor betaalt. Door een gelijkgerichte forfaitafpraak en een volume “podiumdagen” dat hiervoor ter beschikking wordt gesteld, slaagde de (structureel gesubsidieerde) sector er de voorbije jaren in om tegemoet te komen aan de meest urgente speelnoden van Gentse gezelschappen. Vandaag valt het op dat een aantal van die gezelschappen de komende jaren wel over een eigen presentatieruimte zullen beschikken (Expeditie, Kazematten, LOD studio,...) waarbij de presentatie van gastproducties zeer sterk of zelfs uitsluitend in functie zal staan van het eigen profiel. Met andere woorden: een niet ongevaarlijke tendens waarbij er presentatieruimte bijgecreëerd wordt in de stad, maar met podia die zich eerder gesloten opstellen omdat ze zich zo specifiek artistiek profileren. Een aandachtspunt om nauwgezet op te volgen de komende jaren - o.a. door het zalenoverleg podium en de werkgroep Ruimte binnen GKOL

4.1.3 Ruimtedeling

30% van de respondenten van onze ruimte-enquête was de voorbije jaren al betrokken in een vorm van structureel ruimtedelen. 20% experimenteerde hiermee en 40% wil de komende tijd op zoek gaan naar nieuwe manieren om ruimte te delen (projectmatig / tijdelijk / lange termijn). De tijd is meer dan rijp om hier nieuwe stappen in te zetten.

Wat ruimtedelen makkelijker maar ook kwaliteitsvoller zou maken: subsidie voor onderhoud en renovatie van de gebouwen zelf, systematische verbinding van vraag en aanbod, platform met niet commerciële beheersfunctie van beschikbare ruimtes en hun condities (link met het te ontwikkelen dataplatform), duidelijkere afspraken ivm samenwerking, governance en gebruik tussen partners, duidelijke procedures voor individuele artiesten en oplossing voor kunstenaars of organisaties die geen middelen hebben om ruimte te huren. Specifiek voor het ruimtedelen van polyvalente zalen met andere organisaties zou er subsidie mogen komen. Of minstens ondersteuning vanwege de stad over juridische zaken.

Tijdens de focussessie werden ook suggesties gedaan om te gaan experimenteren en innoveren rond ruimtedeling: investeer in loodslen met verplaatsbare units die 24/7 ter beschikking zijn, ontwikkel gedeelde ruimtes naast de ruimtes van de huizen/organisatie zelf (want zij hebben vaak zelf hun ruimtes nodig), stop het permanent exclusief gebruik, stel gedeeltes van een museum ter beschikking voor collectieven voor tijdelijke programmering. En onthou: onder één dak zitten, betekent niet per se samen moeten werken - maar in elkaars nabijheid zitten werkt inspirerend en voelt als een grote meerwaarde. Een inhoudelijke band is niet noodzakelijk, dit kan zelfs kruisbestuivend werken, ook naar publieksverruiming.

4.2 Buitengewone werven

Het overzicht actuele culturele infrastructuurwerken in Gent is buitengewoon groot — en een aantal werven zijn buitengewoon op zichzelf.

Denk hierbij aan het Wintercircus (met ondergrondse pop- en rockzaal), de toekomstplannen van Opera Ballet Vlaanderen en de Bijlokesite (studio's materniteit), de kunstenbuurt rond het Citadelpark met de uitbreiding van het SMAK (le musée et son double) en de Floraliënhal / ICC. Maar ook de (collectieve) socio-culturele dromen rond de unieke Arsenaalsite in Gentbrugge en de heruitvinding van het dienstencentrum De Felix niet ver daarvandaan als multidisciplinaire ontmoetingsplaats met o.a. plaats voor de academie en een nieuwe "spektakelzaal". Tel daarnaast de studio-uitbreiding van de Kopergieterij, het masterplan schouwburg-minnemeers-arca van NTGent, een permanente plek voor FilmFest, het nieuwe gebouw van Timelab, de plannen op de Machariussite, bij de Koer en KANTL. En van het Designmuseum, Huis van Alijn, Sint-Pietersabdij, Belfort en de ondertussen wereldnieuws geworden renovatieplannen van het Gravensteen. De resultaten van de werken aan de Expeditie en de Kazematten leveren alvast mogelijkheden en nieuwe toekomstplannen op en ook de theaterzaal van Scala werd gerenoveerd.

De plannen die voorliggen de komende jaren zullen meer kansen scheppen, maar de druk op op de grotere infrastructuur is al groot en de vraag blijft of deze infrastructuurwerken zullen volstaan om in het brede veld van de kunsten het gevoel te creëren dat er voldoende werk- en toonruimte is in Gent. De grote infrastructuurprojecten zullen wellicht in de eerste plaats grotere en gevestigde spelers de broodnodige extra ruimte (en zorgen) bieden. Ook hier ligt wellicht een taak voor een lichtgewicht decentralisering van werk- en toonplekken, waar men zonder veel poespas aan de slag kan. Zoals al aangegeven door de stadsbouwmeester (zie debat UFO) staat de (overdaad aan) regelgeving van de verschillende niveaus en instanties hier al wel eens in de weg.

Ondertussen zit de werkgroep Ruimte binnen GKO op regelmatige basis samen om aan kennisdeling te doen over al deze ruimtedossiers. Ook de stadsbouwmeester wordt hierbij betrokken en medewerkers van Cultuur Gent. De vraag stelt zich hoe die kennisdeling breder kan verspreid worden - bv. door de ruimtedossiers een plek te geven op de website van Gents Kunstenoverleg? Uit onze enquête bleek dat een pak respondenten van veel van deze culturele infrastructuurplannen niet of zeer beperkt op de hoogte zijn.

4.3 Stenen, tussenruimte en tijdelijke invullingen

STENEN

De stad Gent toont zich in haar cultuurbeleidsplan zeer ambitieus als het aankomt op bouwen, renoveren en infrastructuur aspiratie. Het is een zeer terecht ambitie die op veel manieren kan werken voor de stad, maar in de sector wordt ook gevreesd dat hiermee heel veel budget, tijd en politieke wil opgesoupeerd wordt, waardoor er minder of geen plaats is voor minder prestigieuze, in het oog lopende of stadsbrede noden.

Eenzijds is het bouwen of renoveren van infrastructuur slechts het eerste hoofdstuk van een verhaal dat daarna ook nog uitgebaat moet worden en dus ook weegt op het budget en de tijd van overheid en wie betrokken is bij het project.

Anderzijds beantwoordt de reeks grote infrastructuurprojecten niet meteen aan de vraag naar een minimale, betaalbare en laagdrempelige basis-infrastructuur voor kleine organisaties, individuele artiesten, experimentele projecten en creatieve ruimtes voor jonge mensen die nog niet in het

grotere circuit terecht kunnen. Ook als die ruimtes er zijn, dient er een minimum aan ondersteuning voorzien te worden om het project op gang te trekken (en aan de gang te houden)

Staren we ons blind op (presentatie)stenen? Blokkeren we misschien de weg als we de “klassieke presentatievormen volgen en gaan betonneren?” Het zijn vragen die expliciet door een aantal gesprekspartners op tafel worden gelegd. Sommigen zouden liever inzetten op “de fijnmazigheid van veel kleinere plekken die kunnen inspelen om de omgeving, tot in de nerven van de wijken, om dan met elkaar te kunnen connecteren”. The next big thing will be a lot of small things...?

TUSSENRUIMTE

Een van de meest pregnante vragen die daarbij naar boven komen, is de vraag naar plekken zonder programma of invulling, sites waar geëxperimenteerd kan worden, waar disciplines en sectoren elkaar kunnen vinden, waar beginnend werk echt kan groeien, waar de bestemming desnoods voor altijd vaag mag en kan blijven. Het is natuurlijk de horror voor iedere stadsplanner om toeval en onbestemdheid te hanteren als leidraad, maar het kan de stad terug zijn rebelse en innovatieve elan geven met ‘we zien wel’ als motto voor creatieve wildgroei op onverwachte plaatsen.

TIJDELIJKE INVULLING

Met deze zoektocht naar tussenruimte werd de voorbije jaren ook al volop geëxperimenteerd binnen de contouren van tijdelijke invullingsprojecten. Iets meer dan de helft van de respondenten op de ruimte enquête werkte de voorbije jaren samen met een of meerdere initiatieven rond tijdelijke ruimte (met culturele insteek). Denk aan De Site, DOK, Meubelfabriek, In De Ruimte, Standaertsite, Kerk, NEST,...

Gevraagd naar cruciale voorwaarden voor een geslaagde tijdelijke invulling, op basis van de ervaringen van de laatste jaren, komen we op de volgende top 5 inzichten uit:

Partners betrekken uit verschillende sectoren. Lage instapdrempel voorzien voor kleine organisaties en individuele artiesten. Ruimte voor kunstenaars om in alle vrijheid / autonomie te werken.

Positieve sociale, maatschappelijke, buurtgerichte impact genereren (zonder kunst of kunstenaars te gaan instrumentaliseren, maar dit mede te laten ontstaan vanuit artistieke praktijken die zich hiertoe lenen). En... voldoende ruimte en tijd voorzien (binnen het tijdelijke karakter).

In de schoot van de Cultuurraad is een werkgroep “Tijdelijke invulling” actief - die de praktijken van tijdelijke invullingen in Gent geanalyseerd heeft en een advies voorbereidt aan de stad dat tijdelijke invullingen als hefboom naar voor schuift voor toekomstige culturele dynamiek en innovatie.

4.4 Culturele ruimte binnen bredere contexten

De kunstensector, die vroeger al 's het verwijt kreeg in een ivoren toren te verkeren (en nog), heeft het laatste decennium steeds meer stappen gezet naar samenwerking met andere sectoren en zijn natuurlijke rol als belangrijke maatschappelijke actor. Kunst, cultuur en creativiteit zijn economisch belangrijke sectoren, zowel naar tewerkstelling als naar bijdrage aan het economisch leven, maar het zijn vooral relevante spelers in het maatschappelijk weefsel.

Kunstenaars brengen ons als samenleving – vaak vanuit een diepe betrokkenheid – nieuwe ideeën. Ze maken vraagstukken of dilemma's zichtbaar en verleiden ons tot herbezinning. Ze leveren gevraagd en ongevraagd een bijdrage aan het maatschappelijk debat door hun werk te maken, tonen

en delen. Daarnaast spelen cultuur en creatieve sectoren een belangrijke rol bij maatschappelijke innovaties, versterking van sociale weefsels en opbouwen van culturele en andere competenties. Steeds meer vormen ze een pijler in een breder verhaal en zoeken ze bewust naar die actieve en zichtbare rol in de gemeenschap waar ze actief zijn.

Kunst en cultuur zijn door de overheden afgelopen decennium soms nadrukkelijk gewezen op hun (gesubsidieerde) rol via instrumentalisering van culturele praktijken bij samenlevingsproblemen waar de politiek moeilijk een antwoord op vindt (diversiteit, participatie, educatie, migratie...). Dat heeft tot doekjes voor het bloeden geleid, maar ook tot bewustwording aan beide kanten van de tafel en vooral heeft het pistes geopend vanuit de sector die niet vertrekken vanuit instrumentalisering, maar vanuit een echte bekommernis en het zoeken naar duurzame en relevante paden waarbij artiesten en organisaties vanuit hun eigen drive buiten hun klassieke rol treden en al pionierend ontdekken wat écht werkt en waardevol is voor de problematiek die voorligt.

4.5 Hyperlokaal als humus voor internationaal

“Hyperlokaal” is een buzz-woord dat niet door de kunsten is uitgevonden, maar sinds een aantal jaar opgang maakt bij wie op zoek is naar een alternatief voor het economisch groeimodel waar onze samenleving nu bij zweert. Critici doen het af als de geitenwollensok revisited, maar allerlei projecten in Gent en elders hebben bewezen dat het omgekeerde eerder het geval is. Het is niet een nostalgisch teruggrijpen naar het dorp van vroeger, maar vooral een zoektocht naar nieuwe samenhang op mensenmaat en op maat van de stad. Het gaat over werkbaar werken en leven, zorg voor elkaar, ontmoeting en actief deelnemen aan de vormgeving van je omgeving. Tegelijk maken heel veel van die kleine lokale initiatieven verbinding met gelijkaardige initiatieven over de hele wereld. Met dank aan digitalisering en technologie en de globale zoektocht naar zinvolle alternatieven voor het huidige leefsysteem.

4.6 Gent stretchen en hertekenen

Het centrum van Gent is vol en wordt steeds voller en duurder. Er zijn suggesties gedaan om het centrum te de-gentrificeren en dus weer plaats te maken voor wonen en leven voor de Gentenaars, de-privatisering van de publieke ruimte en het aan banden leggen van evenementen, projecten en al dan niet commerciële activiteiten die beslag leggen op het openbaar domein en de publieke ruimte.

Een andere beweging én een rechtstreeks gevolg van de gentrificatie is de trek naar de buurten en wijken, waar wonen en leven nog betaalbaar is, maar waar de faciliteiten veel minder aanwezig of uitgebouwd zijn dan in het centrum. De binnenstad mogen we niet lossen als kunstensector, om mee te vermijden dat die steeds homogener wordt en toerisme en bijhorende voorzieningen de bovenhand krijgen. Maar het opentrekken van de speelruimte voor de kunsten, breder dan het centrum, de wijken in - biedt ook mogelijkheden. Het speelt bovendien in de kaart van de “uitbreiding” van de stad, waarbij alles wat Gent tot Gent maakt ook in de wijken en buurten een plaats krijgt en alle faciliteiten die het centrum biedt op maat van de buurt ook aangeboden worden. De “korte keten”, intussen ingeburgerd in ecologisch denken over voedselvoorziening, kan ook doorgetrokken worden naar bijvoorbeeld onderwijs, zorg en cultuur, waarbij buurtthuizen, ontmoetingscentra, sportinfrastructuur en creatieve al dan niet tijdelijke invullingen samen een cluster vormen waardoor het voor artiesten en buurtbewoners een natuurlijke biotoop wordt waar maken, tonen en delen één facet zijn van een breder maatschappelijk palet. De intentie is al uitgesproken binnen het cultuurbeleidsplan, het aanvoelen is dat dit wel eens een cruciale sleutel kan zijn om een breder draagvlak te creëren voor culturele ontwikkelingen in de buurten buiten de

kuip én die buurten in hun eigenheid te laten groeien tot essentiële puzzelstukken van de nevelstad Gent — waarbij leefbaarheid, ecologie, autonomie en weerbaarheid de kern vormen van wendbare ‘districten’ die elk op hun eigen manier vorm geven aan Gent.

Het lijkt weinig zinvol om éénzelfde concept los te laten in alle buurten / deelgemeenten waar potentieel is om plaats te maken voor kunst, cultuur en andere lokale organisaties. Het loont wellicht de moeite om de rol van de wijkregisseurs uit te breiden en aan te vullen met kwartiermakers/stadmakers uit de kunst, cultuur, jeugd, creatieve en ambachtelijke sector en de autonomie van zo’n wijkteam drastisch uit te breiden.

Het zou kunnen leiden tot een gelijktijdig maar zeer verschillend experiment in alle wijken, waarbij van een wit canvas vertrokken wordt en de buurt en zijn bewoners leidend zijn in de invulling die gegeven wordt aan (infra)structuren en waar het wijkteam aan de hand van een niet al te strak kader probeert om de autonomie van die wijk of buurt te valoriseren op alle werkvelden die van een buurt een leefbuurt maken: ecologie en voeding, plekken om te werken en te ontmoeten, ruimte voor kunst en ontspanning, mobiliteit, witruiimte voor jonge mensen...

Laat ons hierbij ook waakzaam zijn om van wijken en buurten geen opgesloten eilanden te maken. Misschien dat een nieuwe actiegroep binnen de werkgroep ruimte van GKO zich opdringt om alternatieve culturele kaarten van Gent uit te tekenen? Om het klassieke model centrum - 19de eeuwse gordel, de bestaande opsplitsing in wijken en deelgemeenten te bevragen of achter te laten - en zo op een frisse manier nieuwe dynamieken op te sporen rond artistieke werkruimte, cultuurspreiding en -participatie in wisselwerking met andere sectoren.

“We denken niet breed genoeg als we het over Gent hebben,” wordt in één van de focus-sessies door een deelnemer benadrukt. We moeten Gent durven stretchen, op een andere manier naar de schaal van onze stad kijken. Waar liggen bovenlokale kansen? Hoe betrekken we de rurale omgeving van Gent hierbij?

Mogelijk liggen in zo’n stadsbreed onderzoek en experiment kiemen van een visie op Gent Culturele Hoofdstad 2030?

5. Kunstenlandschap van de toekomst: collectief en permanent onderhoud, rijke oogst behouden en wildgroei stimuleren.

Al sinds jaar en dag wordt Gent beschreven als een creatieve stad - en cultuursector - met lef, een stad die ontregelt, uitdaagt, vragen stelt en open minded is. Typisch Gents. Dat is Gent met een hoek af, rebels en anarchistisch. Een stad met een schaal die ontzettend veel mogelijk maakt. Compact maar met de allure van een grootstad (“pocket sized metropolis”) en met altijd nog iets om te ontginnen. Dat zijn drivers die ongetwijfeld ook de kwaliteit en rijke output van de Gentse kunsten tot op vandaag mee bepalen.

Maar Gent, zo zeggen ook deelnemers aan het traject Landschapstekening, moet wakker en waakzaam blijven. Die hoeken zijn er volgens sommigen al lang niet meer af, maar mooi afgerond in de loop van de jaren. Door in slaap te vallen en langzaam een provinciestad te worden. Is die schaal van Gent nog wel een kracht? Iemand poneert het scherp, maar krijgt bijval: “we zijn een opgekuist mooi stadje aan het worden”. En nog: “laat ons stoppen om dat anarchistische en rebelse karakter zelfgenoegzaam te romantiseren”. Gent is op veel vlakken elitair geworden, maakt binnen de kunstensector te vaak een onderscheid tussen hoge en lage cultuur, heeft nog maar weinig plekken over waar hoeken kunnen afvallen. En dat alles houdt vernieuwing tegen.

Maar Gent is ook nie neut en nie pleuje. En dus moeten we elkaar en onze uitdagingen in de ogen kijken. Doorbraken realiseren op vlak van de grote thema’s die bovendrijven in onze cultuursector, in de werkgroepen van Gents Kunstenoverleg en binnen het traject van deze Landschapstekening 2021.

Het zijn de sectorbrede uitdagingen die de voorbije maanden op een co-creatieve manier geanalyseerd en besproken werden - met veel inspiratie, ideeën en dromen. Om verdere stappen te kunnen zetten op vlak van diversiteit en inclusie, ecologische duurzaamheid en een zorgzaam en weerbaar ecosysteem — basisvoorwaarden om de manier waarop we met elkaar werken futureproof te krijgen. Representatief en respectvol, in een stad waar we op een vernieuwende manier verder met (culturele) ruimte aan de slag moeten.

Het zijn collectieve werkpunten voor een Gents kunstenlandschap dat de volgende jaren sterke artistieke werkingen, met rijke oogst kan blijven verzekeren. En zich daarbovenop, in of uit het zicht - een totale wildgroei van kleinere initiatieven mag toewensen. Waar nieuwe artistieke praktijken en vormen ruimte krijgen en gestimuleerd worden - of gewoonweg mogen ontstaan en weer verdwijnen. Met cultuurliefhebbers uit Gent en ver daarbuiten, die nieuwe vormen van kunstbeleving zullen ontdekken, uitgedaagd én bediend worden door een artistiek aanbod dat bruggen slaat naar alles en iedereen. Naar onderwijs, samenleven, economie en technologie. Maar post-corona ook voor eens en voor altijd ongelooflijk fysiek nabij.

(online voorpublicatie)

Landschapstekening Kunsten

Gent, 1 juli 2021

Luc Dewaele
Maarten Soete

in samenwerking met
Werkgroep Landschapstekening GKO

met dank aan
de deelnemers aan de vijf enquêtes en vier (online) focussessies
tussen januari en juni 2021,
samen goed voor 344 respondenten en 150 deelnemers
uit de Gentse cultuursector

in opdracht van
Cultuur Gent en Gents Kunstenoverleg

contact
landschapstekening@gentskunstenoverleg.be

